

ПРОФЕСІЙНА АДАПТАЦІЯ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА МЕДИКО-БІОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ: АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

На основі здійсненого теоретичного аналізу визначено особливості аксіологічного підходу до забезпечення освітнього середовища, сприятливого професійній адаптації майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін у вищих навчальних закладах, обґрунтовано сутність і значення аксіологічної складової у структурі професійної адаптації майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: аксіологічний підхід, аксіологічна складова, професійна адаптація, майбутні викладачі медико-біологічних дисциплін вищих навчальних закладів.

Постановка проблеми. Особистісна система цінностей майбутнього викладача медико-біологічних дисциплін у вищих навчальних закладах формується і розвивається у процесі професійної підготовки, творчого саморозвитку і освіти упродовж життя. Зasadничим є принцип імперативу професійних цінностей науково-педагогічного працівника вищого навчального закладу, професійної етики і деонтології працівника охорони здоров'я, які є надбанням прогресивного розвитку цивілізації. Професійно навчати майбутніх фахівців охорони здоров'я людини є нелегкою справою, у якій професійне вигорання має чи не найвпливовішим негативним чинником професійного здоров'я-збереження.

Саме тому, професійна адаптація майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін у вищих навчальних закладах має відбуватися на засадах гармонізації особистісної системи цінностей й освітнього середовища як середовища сприяння професійному становленню й творчому саморозвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування ціннісної системи особистості вимагає постійного аналізу, оцінки подій, що відбуваються, в процесі життєдіяльності. Особистість постійно ставить перед собою певні завдання, приймає рішення, корегує та реалізує свої цілі. При цьому ставлення до навколишнього світу і визначення свого місця в ньому пов'язано з двома підходами – практичним і абстрактно-теоретичним (пізнавальним). Роль сполучної ланки між практичним і пізнавальним підходами виконує аксіологічний (ціннісний) підхід [1; 8].

Сучасні науковці акцентують увагу на формування і розвиток емоційно-ціннісної сфери особистості як чинника професіоналізації педагогічних дій у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів [2; 3].

Аксіологія за філософськими словниками (грец. Ахія – цінність, logos – слово, вчення) визначається як філософське дослідження природи цінностей; як філософська дисципліна, що займається дослідженням цінностей як змістовно створюючих основ людського буття, які задають спрямованість і мотивацію людського життя, діяльності та конкретних дій і вчинків [4; 5; 7].

Сучасний філософсько-психологічний дискурс констатує виняткову складність проблеми свідомості. Отримати її прийнятний розв'язок можна за допомогою новоствореної методологічної "оптики", до якої належать інтелектуальні засоби універсального (вітакультурна методологія), загального (дослідницька програма професійного методологування), особливого (циклічно-вчинковий підхід) та одиничного (методологія парадигмальних досліджень) порядку оргтехнологічного здійснення проблемно-модульної мислєдіяльності. Свідомість і самосвідомість є рамковою умовою існування та розвитку досконалих мислення, діяльності, методологування, філософського і психологічного пізнання [9, с. 10].

Усвідомлене ставлення до професійної діяльності, підкріплене мотивацією до професійного творчого розвитку, на нашу думку, сприяє успішній професійній адаптації.

У сучасній психології та дидактиці сутність навчання – це цілеспрямована, взаємопов'язана діяльність учасників педагогічного процесу, що охоплює мотивацію, цілепокладання, планування, підготовку та її здійснення, рефлексію та оцінювання результатів (Г. Костюк, Д. Ельконін, В. Давидов, В. Репкін, І. Лернер, А. Хуторський) на засадах інтеграції і впровадження кращого європейського досвіду [10; 11; 13; 14].

Аксіологічний підхід у формуванні якісних професійних ознак, професійної компетентності у сучасній вищій освіті зумовлює інтегроване поєднання з особистісно орієнтованим та діяльнісним підходами [2].

Особистісно-орієнтований підхід уособлює гуманістичні принципи особистісно-орієнтованого навчання. В педагогіці особистісно-орієнтований підхід забезпечує реалізацію права кожного з учасників освітнього процесу бути особистістю, що здатна до самовизначення, вільного вибору свого життєвого

шляху, уміння скористатися правом на реалізацію власних мотивів і цінностей, правом на формування власного унікального відношення до себе і до навколишньої дійсності [11].

Дослідженню діяльності присвячено роботи вітчизняних і зарубіжних психологів. О. Леонт'єв розробив психологічну теорію діяльності, яку згодом розвинули інші дослідники. Психологічна структура діяльності за О. Леонт'євим містить такі складові: потребу (мотив), мету, план діяльності, організацію виконання діяльності, результат, рефлексію. На відміну, В. Бондар пропонує таку структуру діяльності: попереднє орієнтування в завданні, відтворення знань на основі встановлення зв'язків між старими знаннями й новим завданням, актуалізація знань, творча переопрацювання актуалізованих знань, побудова прийомів і дій, творче перенесення здобутих умінь на різні види діяльності [10].

Мета – обґрунтування та висвітлення аксіологічної складової професійної адаптації майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін у вищих навчальних закладах.

Відповідно до мети визначено **завдання**: 1) визначити особливості аксіологічного підходу до забезпечення освітнього середовища, сприятливого професійній адаптації майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін у вищих навчальних закладах; 2) обґрунтувати сутність і значення аксіологічної складової у структурі професійної адаптації майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ціннісними орієнтирами сучасної університетської освіти мають бути гуманізм, професійна компетентність і професійна відповідальність перед суспільством за якість підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності, а також формування системи професійних цінностей у випускників вищих навчальних закладів. Усвідомлене сприйняття системи професійних цінностей науково-педагогічного фахівця галузі, є, на нашу думку, необхідною складовою його професійної адаптації.

Конкретними цілями, виходячи із довгострокової мети – побудови якісної системи вищої освіти в Україні, є: 1) розробка понять якості та національної концепції забезпечення якості освіти в українському контексті; 2) розробка систем цінностей у вищій освіті відповідно до провідних європейських практик, які вже зарекомендували себе як такі, що працюють на ефективність освіти в умовах вільного ринку (на основі трикутника знань "освіта – дослідження – інновації", згідно з Лісабонською стратегією); 3) підвищення мотивації всіх гравців вищої освіти; 4) покроковий та паралельний перехід від бюрократичних процедур до прозорих процедур забезпечення якості за участі всіх важливих стейкхолдерів [6; 12].

Кращий зарубіжний досвід менеджменту професійної адаптації демонструють університети США, Великобританії та країни Євросоюзу [13 –15]. На підприємствах і навчально-наукових установах створені програми професійної адаптації для молодих спеціалістів і викладачів.

Професійний розвиток також продовжується після закінчення університету, тому молоді спеціалісти, викладачі можуть розширити свій світогляд і придбати новий досвід, дізнатися всі професійні секрети роботи інженера проекту. Для цього запропоновано дворічну програму професійної адаптації для молодих фахівців. Кожен учасник отримує досвідченого керівника для роботи та наставництва. Ця програма може гарантувати для підприємства, що кожен молодий спеціаліст вивчав федеральні закони, загальносоюзні державні стандарти, норми та правила, що стосуються його сферидіяльності; фахівець також вивчає метод обчислення, що застосовується до сфери його спеціалізації; виявляє методи розробки, завершує навчання та застосовує встановлене програмне забезпечення до своєї роботи, ознайомиться з міжнародною системою управління якістю ISO 9001: 2000 та іншими нормативними документами. В результаті цієї роботи можливо визнати найбільш підготовлених, активних та талановитих спеціалістів, а для молодих фахівців це стане їх першим шансом отримати просування по службі.

Молоді фахівці підприємства об'єднані в організацію, яку очолює Рада молодих спеціалістів, яка діє гармонізовано з програмою стажування та шкільними навчальними програмами для профорієнтації [15].

На нашу думку, необхідно розвивати професійну мотивацію студентів, щоб запобігти у майбутньому професійній дезадаптації, що може сприяти втраті сенсу набутої професії. Професійна мотивація повинна бути підкріплена особистісним ціннісним ставленням до професійної діяльності, соціальними умовами праці та результатами професійної діяльності з точки зору суспільної значущості професії. Тому необхідно у варіативну частину навчальних планів програм магістерської підготовки у вищих навчальних закладах вводити спецкурси розвитку професійної мотивації, професійної адаптації з тренінговими циклами вирішення рольових завдань майбутньої професійно-педагогічної діяльності для мотивованого вибору професійної посади і кар'єрного поступу.

В умовах ринкових відносин соціально-економічні, та організаційно-управлінські процеси відзначаються динамічністю, що зумовлено різними факторами: технологізацією та інформатизацією освітніх послуг, відповідно до яких змінюються організація праці персоналу, структура застосування освітніх ресурсів; регуляторним забезпеченням кадрового відбору якісного складу спеціалізованих кафедр. Це сприяє модернізації управління науково-педагогічними кадрами у вищих навчальних закладах та відповідної магістерської підготовки, яка має бути найбільш ефективною і відповідати належній організації науково-педагогічної діяльності у вищій школі. Випускники вищих навчальних закладів мають бути висококонкурентними на регіональному, національному ринку праці, мати рівні

можливості працевлаштування в країнах Євросоюзу, тому організація науково-педагогічної діяльності у вищих навчальних закладах має бути ефективною і якісною, забезпечувати максимальну професійну адаптацію майбутніх викладачів, надаючи якісні освітні послуги на етапі магістерської підготовки.

Визначальним для забезпечення професійної адаптації є створення сприятливих психолого-педагогічних умов професійної підготовки на етапі освітньо-кваліфікаційного рівня "Магістр", умов праці відповідно до специфіки діяльності та визначальних соціальних факторів впливу, оскільки саме магістерська підготовка забезпечує набуття випускником кваліфікації викладача в галузі. Для досягнення прийняттого рівня професійної адаптації майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін у вищих навчальних закладах нами розроблено та впроваджено Програму тренінгового навчання з професійної адаптації. Зміст програми може реалізуватися як в аудиторній та і дистанційній формі навчання студентів. Також може бути задіяним під час стажування викладачів медико-біологічних дисциплін на спеціалізованих університетських кафедрах.

Програма розрахована на курс тренінгового навчання, обсягом у три кредити, включає три модулі, чотири теми лекційних занять, що розкривають методологію тренінгового навчання з професійної адаптації; вісім тем практичних тренінгових занять. Самостійна та індивідуальна робота включає виконання творчого проекту. Зміст лекційного курсу розкриває сучасний менеджмент професійної адаптації в університетській освіті, психолого-педагогічні аспекти та педагогічні умови професійної адаптації, ціннісного ставлення до професійної діяльності майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін у вищих навчальних закладах, тренінгові технології забезпечення ефективної професійної адаптації під час стажування на університетських кафедрах та у процесі професійної науково-педагогічної діяльності. Тематика практичних занять забезпечує набуття практичних навичок професійної адаптації до науково-педагогічної діяльності, професійного розвитку і саморозвитку майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін у вищих навчальних закладах. Семінарські заняття та робота над індивідуальними творчими проектами сприятимуть творчій активності студентів у вирішенні професійних ситуацій, подоланні утруднень та професійному розвитку.

Модуль 1 "Тренінги професійної адаптації до науково-педагогічної діяльності в умовах стажування на університетських кафедрах". Лекційний курс – 2 теми, 4 години; 3 теми практичних занять, 6 годин; 1 тема – семінар 2 години.

Модуль 2. "Спеціальні тренінги професійної адаптації майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін у вищих навчальних закладах". Лекційний курс – 1 тема, 2 години; 3 теми практичних занять, 6 годин; 1 семінар, 2 год.

Модуль 3 "Міжнародні комунікації та співпраця щодо організації тренінгової діяльності з професійної адаптації майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін у процесі професійної діяльності" Лекційний курс – 1 тема, 2 години; 3 теми практичних занять, 6 годин; 1 семінар, 2 год.

2 год семінар-брифінг – аналіз та оцінка індивідуальних творчих проектів.

Підсумковий модульний контроль 2 год.

Апробацію тренінгового навчання за розробленою програмою здійснено у процесі магістерської підготовки на медико-фармацевтичному факультеті Київського міжнародного університету, а також для аспірантів, які навчались за програмою підготовки доктора PhD напряму підготовки 015 – Науки про освіту, спеціалізація "Професійна освіта".

Висновки. Ціннісне ставлення до професійної діяльності майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін у вищих навчальних закладах є позитивним фактором впливу на професійну адаптацію майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін у вищих навчальних закладах, формується на основі прийняття професійних цінностей як особистісних життєвих цінностей.

Для успішної професійної адаптації майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін у вищих навчальних закладах необхідно сприяти розвитку професійної мотивації, яка повинна бути підкріплена особистісним ціннісним ставленням до професійної діяльності майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін у вищих навчальних закладах, соціальними умовами праці та результатами професійної діяльності з точки зору суспільної значущості професії.

Для досягнення прийняттого рівня професійної адаптації майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін у вищих навчальних закладах розроблено та впроваджено Програму тренінгового навчання з професійної адаптації. Зміст програми може реалізуватися як в аудиторній та і дистанційній формі навчання студентів. Також може бути задіяним під час стажування викладачів медико-біологічних дисциплін на спеціалізованих університетських кафедрах.

Перспективи подальших розвідок напрямку досліджень є впровадження у варіативну частину навчальних планів магістерської підготовки спеціального навчального курсу з професійної адаптації до науково-педагогічної діяльності майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін у вищих навчальних закладах.

Використані джерела

1. Вітвицька С. С. Аксиологічний підхід до виховання особистості майбутнього вчителя / С. С. Вітвицька // Креативна педагогіка: наук.-метод. журнал / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – Вінниця. – 2015. – Вип. 10. – С. 63-67.

2. Воскобойнікова Г. Л. Теоретико-методологічні засади формування медико-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи [Монографія] / Г. Л. Воскобойнікова. – К. : 2012. – 416 с.
3. Дубасенюк О.А. Розвиток емоційно-ціннісної сфери особистості майбутніх учителів як чинник професіоналізації педагогічних дій / Олександра Дубасенюк // Естетика і етика педагогічної дії: Зб. наук. пр. / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України, Полтав. нац. пед. ун-т ім. В.Г. Короленка. – К., Полтава, 2011. – Вип. 2. – С. 6 – 14.
4. Ефимова Е. М. Аксиологический подход как методологическая основа формирования социальной устойчивости профессионала [Электронный ресурс] / Е.М. Ефимова. – 2012. – Режим доступа:<http://www.sgu.ru/files/nodes/63395/Efimova.pdf>.
5. Кирьякова А. В. Ценностные ориентиры университетского образования / А. В. Кирьякова // Вестник ОГУ. – № 2 (121). – 2012. – С. 27-33.
6. Концепція забезпечення якості вищої освіти України [Електронний ресурс] // – Режим доступу:<http://ukped.com/statti/onpd.html>
7. Нігосян Л. Р. Аксиологічний підхід у системі професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців медичної галузі / Л. Р. Нігосян, Ю. О. Асєєва // Наука і освіта. – 2017. – Вип. 4. – С. Психологічні та педагогічні проблеми педагогічної дії: зб. наук. праць: Харків: НТУ "ХП", 2012. – у 2 ч. – Ч.1. – 432с; Ч.2 – 360 с.
8. Ткачова Н. О. Аксиологічний підхід до організації педагогічного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі / Н. О. Ткачова. – Луганськ: ЛНПУ імені Т.Г. Шевченка, 2006. – 300 с.
9. Фурман А. В. Свідомість як передумова психологічного пізнання і професійного методологування / А. В. Фурман // Наука і освіта. – 2017. – Вип. 3. – С. 5–10.
10. Українська педагогіка [Електронний ресурс] // – Режим доступу:<http://ukped.com/statti/onpd.html>
11. Хуторской А.В. О соотношении личностно-ориентированного и человеко-сообразного типов образования // Интернет-журнал "Эйдос". – 2006. – 16 октября. <http://www.eidos.ru/journal/2006/1016.htm>.
12. Lisbon European Council 23 and 24 March Presidency Conclusion / European Union Parliament Website. – Available in: uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00100-r1.en0.htm
13. Professional adaptation [Electronic resource] // ESENERs – Режим доступу: <http://www.esen.education.fr/en/training-programmes/professional-adaptation/>
14. Teaching Practice Using Interactive Methods at the Higher Educational Establishments / Gulzhan Abishova, Ardak Bostanova, Abdinabi Isaev [et al.] // Procedia – Social and Behavioral Sciences. Elsevier. – 2014. Vol. 143. – P. 630 – 633.
15. The Programme of professional adaptation for young specialists [Electronically resource] // – Режим доступу:<http://www.onhp.ru/en/node/591>

Dovzhuk N, Voskobynicova G.

PROFESSIONAL ADAPTATION OF THE FUTURE TEACHER OF MEDICAL-BIOLOGICAL DISCIPLINES IN HIGHER EDUCATIONAL STUDIES: ACCIOLOGICAL MEASUREMENT

On the basis of the implemented theoretical analysis, the peculiarities of the axiological approach to ensuring the educational environment, favorable professional adaptation of future teachers of medical and biological disciplines in higher educational institutions are determined, the essence and importance of the axiological component in the structure of professional adaptation of future teachers of medical and biological disciplines in higher educational institutions are substantiated.

It has been established that the value attitude towards the professional activity of future teachers of medical and biological disciplines in higher educational institutions is a positive factor in influencing the professional adaptation of future teachers of medical and biological disciplines in higher educational institutions, is formed on the basis of the adaptation of professional values as personal values of life.

For successful professional adaptation of future teachers of medical and biological disciplines in higher educational institutions it is necessary to promote the development of professional motivation, which should be supported by the personal value attitude to the professional activities of future teachers of medical and biological disciplines in higher educational institutions, social conditions of work and the results of professional activity from the point the view of the social significance of the profession.

To achieve the acceptable level of professional adaptation of future teachers of medical and biological disciplines in higher educational institutions, a program of training on professional adaptation has been developed and implemented. The content of the program can be realized both in the classroom and in the distance learning of students. It can also be involved during the internship of teachers of medical and biological disciplines at specialized university departments.

Key words: *axiological approach, axiological component, professional adaptation, future teacher's biomedical sciences universities.*

Стаття надійшла до редакції 21.08.2017